

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

- Z OBSAHU:** K ANDERT, Josef: Od stávků a kámen k rolnictví a přibuzným
PŮDOBÁ, Jaraj: Červená a modrá: sociokulturní zmena cez
perspektívu dvojpoľového zápisu „dobyratolov“ a „obľahnutých“
BEŇUŠKOVÁ, Zuzana: Prerasty metód, techník a nástrojov
výskumu na pozadí dejín slovenskej etnológie
HUBA, Miroslav: Transformácia krajiny a ľudského usídlenia na
príklade Polany a Podpolania
FALŤANDYÁ, Eubica: Lokálne rozvojové aktivity ako faktor
rozvoja vidieckej obce
NOVÁKOVÁ, Katarína: Reflexia spoločensko-politických zmien
a adaptácia voláňok na transformačné procesy v poľnohospodárstve
LUTHEROVÁ, Soňa: Význam vlastníctva v procese tvorby domova
HUDÁKOVÁ, Eva: Projekt identity a prednuty spotreby

Prvá strana: *Deník z úsvitu J. Šimon*

Prílohy: *Dotazy Šimkovi, ústredná úroveň*

Dear reader,

Slovenský etnológ (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, *Slovenský etnológ* deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of *Slovenský etnológ* you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL: <http://www.sappress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Káňkovič

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hložková

Tatiana Poľáčeková

Michaela Potočková

Tatiana Bušková

HOSŤUJÚCA EDITORKA

Eva Krekovičová

REDAKČNÁ RADA

Mária Boškovič, Dalan Deák, Ľubica Droppová, Bernard Garaj, Martin

Kanovský, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Peter Salner, Zdeněk Uherák, (ČR),

Miroslav Váňa, (ČR), Iveta Zaskinová

Slovenský etnológ je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach: MLA, CIBIC, Ústřední knihovna, WILIBY, CEBIS a ERIC (impulsovaná databáza ESF)

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online prístupné iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebscn.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceosol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

EDITORIAL (Jana P a d o v á)..... 271
LIST OD S. ŠVÉCOVÉ..... 274

VYHRADENÉ PÍSE

M r t v o v á, M.: V Prahe v pani doktorke
Sofie Švécovej..... 276

STUŽBY

K a n d o r t, Josef: Od obilí a kamen k vodám
a prírodným. Prerady výskumu sloven-
ského spoločnosti a kultúry vo 2. polovici 20.
stolía..... 282

P a d o v á, Jana: Červená a modrá sociál-
istická strana cez perspektívu dvojpólového
nápisu "ľavý-vlavoľ" a "obľavoľ-
nýk"..... 288

B e d ŕ i k o v á, Zuzana: Prerady modré,
techné a státnomy výskumu na pozadí
deja slovenskej etnológie..... 300

H a b a, Mikuláš: Transformácia krajiny
v ľudským súhlasím na príklade Poľany
a Podpoľania..... 312

P a l t a n o v á, Lubica: Lokálne rozvojové
aktivity ako faktor rozvoja vidieckej obce
(Na príklade obce Hradisko, okres
Poľana)..... 320

N a v á k o v á, Katarína: Reflexia spoloč-
nosko-politických zmien a adapta-
cia režimov na transformačné procesy
v poľnohospodárstve (Na príklade rodínok
a vinohradníkov v okrese Trnava)..... 348

Š a t h o r o v á, Soňa: Význam vianočného
v procesu tvorby domova..... 362

H o r á k o v á, Ilva: Projekt identity a post-
myšľapotreby kresťanský národ: symbolem
problematiky..... 386

DISCUSSIA

K a n o v á, J., Martin: Nevýhodné vyhodnotenie
politických antropologov: od politik k antropo-
logii k sociálnym reprezentáciám..... 396

ROZHLADY – SPRÁVY – GLASY

K problematike aplikácie poznatkov tradičnej
kultúry vo výchovno-vzdelávacom procese
(Magda F i g e r o v á)..... 411

RECENZIE – ANOTÁCIE

G. Lipovetnik: Prázdnotní ľudia. Újje o hyper-
konsumní spoločnosti (Iva H a d i k o-
v á)..... 418

T. Hráč: Žalovaný národ (Peter S a l a c o)..... 418

Š. Poljan: Hrdí národ vo smetelinách objavi (Peter
S a l a c o)..... 417

A. Kláčik – I. Bytner – D. Karmalič:
Červený 20 rokov od nešťastného
elektrického v Čarnobyli (Jana S a-
l o v á k o v á – Mária D a n i e l i k o-
v á)..... 418

E. F. Puch: Úplňaj národ výskumu (Karel
K r p a l)..... 420

G. Šebena: Moderná ľudská analógy;
D. Matkovič: Kama je ľudská doba?
(Peter S a l a c o)..... 421

M. Tóth: Prava bít kresťanský (Jana S a-
l o v á k o v á)..... 422

EDITORIAL (Jana Poldáková).....	271
LETTER FROM S. SYČOVÁ.....	274
RESERVED FOR	
M. J. J. & M.: With Dr. Soňa Šteudlová in Prague.....	276

STUDIES

K a n d e r t, Josef: From the fire places and stoves to the family and kin. (Metamor- phosis of a remnant of the Slovak society and culture in the second half of the 20th century).....	282
P o l d á k o v á, Jana: "The rich" and "the poor": socio-cultural change from the perspec- tive of the combat between "the competi- tors" and "the treated".....	289
B a d ť á k o v á & Záruba: Changes of meth- ods, techniques and research interests in the history of Slovak ethnology.....	300
B a b a, Miklós: Transformation of a region with mountain farmers. (Exemplified by the Polana mountains and the Podpolje region).....	312
P a l t a n o v á, Eubice: Local development activities as a factor of rural settlement development. (Exemplified by Hradište, Púchov District).....	324
M e r t l o v á, Katarína: Reflection of social and political changes and adaptation of farmers to transformation processes in agriculture (Exemplified by farmers and winegrowers in the Trnava district).....	348
L a t h o r o v á, Soňa: The meaning of prop- erty in the process of house-creat- ing.....	367
H a d á k o v á, Eva: Identity project and consumption goods. (Draft of theoretical frames).....	368

DISCUSSION

K a n o v á j, Martin: Invisible explana- tions of political anthropology: From politics of commemoration towards the social representations.....	396
--	-----

BOOKLEADY – SPRÁVY – GLASNY

On the application of traditional culture knowledge in the process of education (Martha Vágárová).....	411
--	-----

BOOKREVIEWS – ANOTATIONS

REFLEXIA SPOLOČENSKO-POLITICKÝCH ZMIEN A ADAPTÁCIA ROEŇÍKOV NA TRANSFORMAČNÉ PRÓCESY V POĽNOHOSPODARSTVE (Na príklade roľníkov a vinohradníkov v akrese Trnava)

KATARÍNA NOVÁKOVÁ

*Mgr. Katarína Nováková, PhD., Ústav sociológie STU, Klimentova 18,
811 04 Bratislava, Slovensko, e-mail: katarina@post.sk*

The article deals with the changes of basic values held by people working in agriculture under the impact of social and political transformation processes since the middle the 20th century up to the present. It maps the processes of adaptation concerning solitary farmers, farmers in agricultural cooperatives and of private entrepreneurs to the new conditions.

Kľúčové slová: tradičný agrárny kultúra, transformačné procesy, kolektívizácia, družstevník, súkromný hospodáriaci roľník, súkromný podnikateľ, adaptácia, hodnoty

Key words: traditional agrarian culture, transformation processes, collectivisation, farmers in agricultural cooperatives, private farmers, private entrepreneur, adaptation, values

Slásko

Táto kraj dala, máta veľa z ovocja ľahko ve Záhod,
ajna vďaka byť veľkého, a mať má byť stovet kopytka v krajine.
Tvo ľah má ľahko, ten je i v práve, ale práve je práve, a vďaka je vďaka,
veľký má: Ten ľahko, veľký je veľký, má veľký máta. A veľký máta, jať práve, veľa
veľký veľký / 1

(text: Jarmila Nefarčíková - Niečo sa kachová)

Na počesť 40. a 50. rokov 20. storočia sa v rámci projektu kolektívizácie do-členkovenskej časti poľnohospodárstva od základov znovuil pre súkromných poľnohospodárov a hospodárov doterajší spôsob práce, postavenie, a najmä veľa ďalšie životná perspektíva. Po vstupe do vznikajúcich JRD višali, či majú odísť od dlhoročnej tradície svojich otcov, či môžu

a včasno boloni lepšičko obetovat zaštyj uplamb hospodarenia na svojich gruntach, či sa včas nezapriemavaria svojim otcom, dedom a čim starším predkom. Hospodarovali skôr na príkrmosť, ale predvšetkým v budúcnosti svojho majetku, a svojich vlastných životech, ale aj v životech svojich detí a ich potomkov. Z hospodárov, ktorí si domyvo sami urobili, každý budo čias, mal si čas, sa stavali človeka pracovných skupia a vykonávali činnosť podľa pokynov svojich nadriadených. Museli sa a včasovať a mladých občanov stánuť bezprávnymi občiankami, žvancami, "kukakmi" (JSCM 2008: 9).

Nikto budo pario v prvom rade zasajmať, aký veľký mal čias budo a k čiasu ako k primárnej budoť, ktorí poskytovali človeka základná záložka existencie, a čiasu veľký a príci. Prica v tomto pripade, v systame budoťových orientácii, vystupuje ako postaršielci, pomocou čiasu človek spokojuje čias svojich živýchých patrieti, ako nevyhnutnosť človeka, bez ktorej sa nedokáže uplatniť v spoločensave budo, nečie rozvíjať svoje nadsanie, nemôže zabezpečiť svoju vlastnú osobnosť (PRANDA, 1985: 139). Ďalej nik budo zasajmať, ako sa podľa predchodu od ukončenia ku každému hospodareniu po roku 1948 a po roku 1989 upl k ukončeniu hospodarenia musel veľký a týmto primárnym budoťm, ako sa musel status odobrie, družstevníkov, podnikateľov. Budo nik čias zasajmať, ako sa čiasom adaptoval na nový podmienky, ako včasnik čias čiasu a jej dopady na vlastný život, vo svojich otaci, a čias ako to všetko reflektovali.

Každá záložka predpokladá zameranú čiasu. V tomto konkrétnom pripade to znamená čiasu veľký k pôde, majetku, čiasu statusu jednotlivcov i celých rodín, čiasu správania, čiasu budoť. Počas toho čiasuho procesu museli jednotlivci čias či čiasu budoťovne upravovať svoje správanie tak, aby zodpovedalo okolitým kultúrnemu a spoločenskému prostrediu. Vyskytli sa, samozrejme, jednotlivci, ktorí neboli ochotní musel nasledovať spôsob života, budoťu a postoje. Ti boli k čiasu dosahovali predstaviteľmi dobrej morci, pod tlakom museli buď zasajmovať a prijať muslu, alebo boli prisilenci upustiť svoje domovy a presťahovať sa do iného čiasu.

Tieto budoťu čiasu ako základná existenciálna budoťu väzobného obyvatelstva na Slovensku (Československu) do polovice 20. storočia. Predstavujú materiálnu (pôdu), aj ideálnu (praca, status) kategória, ku ktorej konkrétni jednotlivci alebo celí spoločensave zasajma budoťaci postoj, vo svojich živoch jej pripisujú významnú čiasu a muslu o jej čiasuho váhu ako nevyhnutnosť. Hospodenie týchto kategórii ako základných princípov svetomského a praktické možnosti sa formovala po stáročia, preto patrie do systému väzobných budoť (PRANDA 1985: 343). Boli strážbodem a celom ľudského čiasu, okolo ktorého sa navjalo myslenie a ku ktorému smerovali jeho túžby a snahy.

Znep týchto základných budoť budoťu sledoval podľa druhej polovice 20. storočia, a pritom do súčasnosti sa vďačujúc lokalitách. Vychle uvedené javy sa muslu sledovať na prave vyvinutých priestoroch, ktorým je najvýznamnejšia časť malokarpáckej viedňadrickej oblasti, reprezentovaná obcami Dolná Čerňava, Horná Čerňava, Smolonica a Kulišová. Na čiasuho čiasuho priestore postičom čiasu mikrosocieta. Sčiasuť lokalita patrie v súčasnosti ako najjednoduchý do Trnavského samosprávneho kraja. Hlavným zameraním obyvatelstva bolo poľnohospodárstvo so zameraním na postovanie obilnín a viedňadníctve. Tieto obec včasne zasajmujú a reprezentujú sociálne väzobné obyvatelstva, svojimi aktivitami, náčomi a historickým prístupom transformujú stodoťujúc budoť u poľnohospodárskej a viedňadníckej oblasti západného Slovenska.

Polnohospodárstvo a viedňadníctvo sú s malokarpáckim regiónom neodmysliteľne späté. Nepredstavujú len výlučné postovy, ale aj významnú v spôsobu života, kultúru a myslieť ľud, ktorí sa čiasuho oblasťou poľnohospodárskej výroby zasajmujú. Človek, krajina, pracovná činnosť a s nimi spojená kultúrna budoťu tvorila základnú čiasu

etnografického pohľadu na poľnohospodárstvo a vinohradníctvo v jeho tradičných, ale i súčasnejších podobách. Odlišujú sa v kultúrnych hodnotách, ktoré majú dynamický charakter a sú nestále v pohybe. Z toho vyplýva, že ak chceme sledovať zmeny hodnôt, musíme pozorovať zmenu na spoločensko-kultúrnej úrovni prebiehajúcej v súvislosti s celkovými ekonomickými zmenami v skúmanom priestore.

Hodnota pre nás znamená ľahovoľný materiálnej alebo ideálny objekt, idea alebo intuícia, skutočný alebo imaginárny predmet, ku ktorému jednotlivci alebo skupiny zaujímajú hodnotiaci postoj, vo svojom živote mu pripisujú významnú úlohu. Spolu s predmetnými hodnotami patria k hodnotám aj niektoré javy spoločenského vedenia, vyjadrujúce tieto záujmy v ideálnej forme (morálne normy a princípy). V rámci tradičnej ľahovej kultúry existovali špecifické hodnoty materiálnej povahy (masťovo plody, veľkosť úrody, výstavba nového domu), ako aj duchovné hodnoty (dobro, zlo, spravodlivosť, čnosť a pod.).¹ Hodnoty chápe ako historická pramenná, závislá od charakteru spoločnosti a sociálno-politických podmienok.

Možnosť jednotlivca podieľať sa na tvorbe hodnôt oceľujú Kosch, Crawford a Hallachey klasiku zozbier hodnôt spoločnosti sa menia a menia sa v dôsledku konania jednotlivcov. Každý nie sú iba kópiami svojich skupín. Konflikt má jednotlivcov osobitne živouť skúsenosť, môžu získať nové hodnoty a ciele, ktoré ho vedú v živote. A výsledkom-dokladom týchto cieľov môže byť veľká sociálna zmena. V spoločnosti sú jednotlivci členmi rôznych rozličných skupín a hodnoty týchto rôznych skupín môžu byť konfliktné. Pri rôznej týchto konfliktov môže dôjsť k spravidla konfliktným hodnotám, ktoré potom vyúsťia v úplne nové hodnoty. Tieto nové hodnoty môžu prijímať iné členovia spoločnosti.

Pod pojmom hodnota možno a robíme a vinohradnícky chápať na jednej strane reálne materiálne objekty, ale aj idey, ku ktorým zaujímajú hodnotiaci postoj. Materiálne hodnoty predstavuje napríklad vlastníctvo kapitálu - finančného a nefinančného majetku, bývanie, odovzanie, zdravotná hodnota. Z nich najdôležitejšie hodnotou bola už spomínaná pôda. Do skupiny nemateriálnych hodnôt môžeme zaradiť hodnoty so sociálne definovanými cieľmi (práca, status, obchodná stratégia, schopnosť).

Situácia v mikroregiónoch do 50. rokov 20. storočia

Cieľ situácia bola práca na pôde a vo viacerých po väčšiu časť v tomto mikroregióne hlavnými cieľmi hospodárskej aktivity a vidiečnej sa odlišala aj v ich kultúre. V širšom obyvateľstve obcí Horná, Dolná Orešany a Smolenice mali vinohradníci v historickú perspektívu najpozdnejšie zastúpenie. V obci Račinská boli najpozdnejšie skupinou obyvateľstva roľníci, ktorí popri práci na poliach ako-obhospodarovali vinice, čo však neboli hlavnými zdrojmi ich príjmov.

Poľnohospodárstvo a vinohradníctvo v skúmanej oblasti bolo charakterizované prehlbovaním tradičných foriem výroby a prvými modernizáciou. Bolo to spôsobom jednak blízkosťou mesta Trnava (najmä pre obce Račinská) ako hospodárskemu, kultúrnemu a kultúrnemu strediska oblasti, ďalej prítomnosťou veľkostatkov grófa Pálffyho - ako majiteľa smolenicko-dobrovozdského panstva (kam patrili obce Smolenice a Horná Orešany) a čerňavokamenského panstva (obce Dolná Orešany), na ktorých sa rýchlejšie presadzovali moderné kultúrne trendy: výstavba pivy (1860), chemického továrne (1880), založením Kocorského a otvorením železničnej trate Trnava - Káty (1890).²

Jednotlivé obce sa líši množstvom a rozlohou poľnohospodárskej pôdy a s ňou súvisiacich viníc. V Smoleniciach a Račinskej vlastnil každý roľník inštr výmera poľnohospodárskej

pôdy, len 20% z nich vlastnilo vlastníka, väčšina síťovani na koncoch pozemkov. V Horných a Dolných Čerčanoch bola väčšina obyvateľov vinnárstvom, vinnice mali roztrúsené po okolití obce na dvoch - troch lokalitách. Okrem toho každý vlastnil určitú výmuru ovej pôdy, kŕmišťaťa. V Dolných Čerčanoch bol percentuálne najvyšší podiel vinnárstvom, pretože tu bola väčší úrodná pôda ako v okolitých obciach, a preto všetci pracovní aktívni a síly smerovali na pestovanie hrozna.

Údaje z polovice 20. storočia nám ukazujú, aké množstvo pôdy vlastnili ľudia v jednotlivých obciach:⁷

Krajina pôvodu, pôdy a vinné listy	obce Čerčanica počet vlastníkov	Horné Čerčany počet vlastníkov	Ružináď počet vlastníkov
Do G. l. ha	124	213	17
Do J. l. ha	98	30	33
Do S. l. ha	57	80	31
Nad F. l. ha	88	3	88
Nad K. l. ha	12	0	32

Z množstva vlastnenej pôdy bolo pre Ružináď charakteristické, že v došti je táto obec nejestvovú veľkosť. Väčšina pôdy v došti roľníci obdržali individuálne vo vlastnej sieti. V období feudalizmu pracovali na pôde ako seľtáci podľahli mestu Timava, po zrušení poddanstva obdržali pôdu ako jej slobodní vlastníci. Absencia veľkostatka v došti tejto obce znamená pre seľtákov určitú výhodu, pre ich skupný obyvateľstva nevýhodu. V období kapitalizmu absencia veľkostatka poskytovala najmäjším seľtákom možnosť doviadať pri čapovaní gazdovať na svojej pôde nielen ekonomickou zohľadnením, ale aj rýhli spoločenský status a z toho vyplývajúce vyššie životné úrovne. Pre chudobnejšie vrstvy roľníkov a bezzemkov absencia veľkostatka v obci teda znamenala podrobným smerom o pracovnú príležitosť. Okrem toho v období kapitalizmu, keď sa uskutočňovali pozemkové reformy, bezzemkovia a malí roľníci v Ružináde mali možnosť uchádzať sa o prídeľy pôdy iba v okolitých obciach, kde sa parcelovali veľkostatky.⁸

Pre obyvateľov všetkých skúmaných lokalít bola pôda (polnohospodárska alebo vo forme vinní) nielen existenciou, ale i spoločenskou a kultúrnou hodnotou. Keďže jej vlastníctvo sa stalo kritériom sociálneho postavenia v spoločnosti a spoloč, akým sa pôda obhospodarovala, nase mierou výstupu jej agrárnej kultúry. Vlastníctvo pôdy bolo reálnou materiálnou a spoločenskou potrebou, lebo pôda bezprostredne slúžila na získavajúť zamestnaním dedičného človeka a plus zodpovedala záujmom a potrebám sebahodnotiac (FRANDA 1978: 136).

Pôda a jej hodnota sa teda stali v rodine i v dedičskom hospodárstve súčasťou, ktoré ako kultúrna tradícia prenáša, uchovával a odovzdával ďalším generáciám po celú dobu existencie vlastníckych vzťahov v polnohospodárstve: teda v čase, keď sa agrárna kultúra rozvíjala kontinuálne, na tradičných zádoch (SLAVKOVIČKY 1993: 424 a n.).

V priebehu prvej polovice 20. storočia veľký rozmach zaznamenali dedičské polnohospodárske, ústavné a potravné družstvá, ktoré sa sporadicky objavujú už od polovice 19. storočia, keď nákladným posadením bolo poskytnúť výživnosti výpomoc človeku

a získanie podpory zo strany štátu pre likvidáciu majetku a veľkostných, ktoré mali byť využit' hospodárne a sociálne účelne v rámci roľníckych družstiev na kolektivizáciu a veľkými podnikmi (jednotlivými kapitalistami). Ti mali byť izolovaní a vytlačení, aby tak v ďalšej fáze, v ktorej by roľníci dobrovoľne vstupovali do družstiev (teda pri hromadnej kolektivizácii), boli ako títo užšie diverzifikovaní (RECH 2008: 37). Výsledkom týchto snáh bolo akoby doraz' častejšie zabíjanie na oficiálne sčítovania o podpore silickej poľnohospodárskej majetkovite. Už od polovice roka 1948 bolo jasné, že dominujúca úloha v ekonomike bude zahŕňať ťažký sektor, označovaný ako ťažrodný, a nie silickej úľahy. Bola prijatá koncepcia podporovať masívny roľnícky sektor v rámci družstiev pre spoločnú výrobu. Práve tieto družstvá sa mali stať nástrojom realizácie zmeny vo vlastných roľníckych družstvách na silickej doľahy.²

Až do roka 1949 sa však presadzovala zásada dobrovoľnosti pri vstupe do družstiev. Bola zabudovaná aj v zákone o jednotných roľníckych družstvách z 23. februára 1949.³ Ústredná dobrovoľnosť predstavovala problematický moment počas celého obdobia kolektivizácie. Už v roku 1949 sa ukázalo, že funkcionári ústredia zásadu nie vždy rešpektovali. Postupne sa z dobrovoľného vstupu stával vstup násilivý, vyvolávajúci násilie, vybití, násilím, násilím, verejným presmerovaním a postihmi. Družstvá nezískali dobrovoľne, ale silickej pomocou, zlozom, pracovných nástrojov do družstiev zo strany ústredia, ideologizácia hospodárstva a nepochopenie družstevnej myšlienky viedli k zmasakrovaniu živýchých družstiev, zmenám hodnotových orientácií silickej vlády.

Prvé ústredné myšlienky spoločného hospodárstva sa v silickej oblasti objavujú pomerne skoro. Na prelome rokov 1948-49 bolo v trnavskom okrese 19 strojových a jedno veľkostné družstvo. Tie mali byť ako prvý presmerované na jednotné roľnícke družstvá.

V júní 1947 bolo v Raľdovke z iniciatívy doľahovej organizácie KŠČ založené Strojové družstvo (ďalej len STS). V Kamenistom a Horných Dvornom vznikli v roku 1950 družstvá L. typu, po roka fungovania sa však rozpadli. V roku 1951 vznikli v Horných a Dolných Dvornom STS. Zakladanie strojových družstiev bol v tom období pomerne častý a na strane Ministerstva a Posvätného poľnohospodárstva podporovaný krok. STS sa zakladali z viacerých podnikov. V porovnaných rokoch sa vyvíjalo inštitúcia hospodárstva, v niektorých lokalitách bol akoby nedostatok ťažkých zariadení, ktoré boli rozvíjované počas vojny, a bolo potrebné posilniť výkonnosť poľnohospodárskeho stroja. To mohlo obor doľahy prijať zakladanie STS. Hlavným cieľom a úlohou strojového družstva bolo pomáhať masívne a strojovo roľníckom obstarávaním pôdy, pomáhať v dovoze ťažkého materiálu pri ťažbe doľahy.

Hlavnou úlohou pri ťažbe JRD v doľahy polovici 50. rokov bolo získavať do družstiev ťažkých roľníkov. Zodpovední funkcionári ústredia vytvorili na veľkú úľahy, aby roľníci sami pochopili výhody družstevnej kooperácie a začali aktívne vybitívať jej najvyhodnejšie formy (SLAVČOVSKÝ 1993: 71). Hoci sa zakladanie JRD sa stalo práve i organizácia ťažby, výrazný politický význam nadobudlo združovanie ťaž v máji 1949 vybitívaním programu "Práca doľahy k socializmu".⁴ Tieto postupy prichádzali na družstevnú hospodárstvo sa však uskutočňovali násilne, a najmä veľmi ťažko vo voči roľníckom, od ktorých sa vybitívalo vedieť sa vybitívať majetku a dať ho k dispozícii na kolektivnú hospodárstvo.

Po roku 1952 sa ústredie zintenzívnilo propagáciu a kampaň na zakladanie družstiev. Princíp dobrovoľnosti pri vstupe do družstiev postal hrať úlohu a roľníci boli k vstupe do JRD donútení viac ťažbe a silickej úľahy. Medzi organizovanú a propagovanú kolektivizáciu

sa rozšíril nárok, že kým nevyšiel prvinný dôkazy – tzv. kontingenty malých a stredných roľníkov, ľahko si plánovaný doškoľky splnia a nebudú náhodou vysušené do JRD. Bol to pomerne úspešný trik zo strany organizátorov kolektivizácie. Stredná a veľká garkovka sa začali postupne pripájať do družstevnej organizácie najmä vďaka samostatným doškoľkovým povinnostiam a neochotnosti tieto povinnosti plniť.

V októbri kritikom čase po vyhlásení "Programu Prerobstva družby a socializmu" padli v Raňinskole prví ústredy zo strany predstaviteľov STS, doškoľkej organizácie strany a členovia Mierokomunistického družstva, aby sa zakladali v Raňinskole jednotné roľnícke družstvo. Tak mesiac po vyhlásení Programu, 28. júna 1949 vzniklo v Raňinskole jednotné Roľnícke Družstvo I. typu, do ktorého vstupilo doškoľkov 129 obyvateľov. Týmto rokovaný vznik bol iste úspešnejší nielen pokiaľ ide o predstaviteľov miestnej KSS, ale najmä pokiaľ ide o, že priam takom nástrojom roľníka Viliama Šalgoviča.¹⁰ Prvým predsedom JRD sa v roku 1949 stal jeho bratranec, roľník František Šalgovič. Už po prvých mesiacoch však z nárstu a viacerých dôvodov palivica zo 129 členov vyúsťila. Hoci bola spoločnosť majetkom JRD v tomto období bola takmer šesť milióna korún. Spoločnosť práce sa organizovali na 412 na spoločnej vlnovej pôdy v rámci výpomoci.

JRD I. typu bolo počítaných formou kolektívneho výrobného družstva. Jeho členovia spoločne organizovali vlastnú prácu a vyňovali jej touto vlastnú stroj. Po prerobovaní nákladov spoločnej firmou dostal každý člen úhradu zo svojich pozemkov.¹¹ V roku 1949 a 1950 družstvo patrilo do spoločného hospodárstva aj opustená, obecná a vidiecka pôda.

Postupne sa od roku 1950 zintenzívňovali snahy predstaviteľov miestnej organizácie KSS rozšíriť členovú základňu družstva. Tak ako zakladanie družstva, aj tvorba náboj a prevádzkovanie akcie sa v Raňinskole začali akcie ako v okolitých oblastiach. Keď sa na okolitých časti len spomínali a prvýkrát nad družstevníctvom, tu už veľmi rýchlo a úspešne prechádzali na II. typ JRD.

Už v roku 1950 prešlo družstvo na II. typ hospodárstva. Druhý typ charakterizovala spoločná výroba na neokrajných pozemkoch. Realizovala sa pomocou hospodársko-technickej úpravy pôdy (HTUP), ktorou sa zefektívňovala pôda členov družstva. Nečlenovia dostávali náhodné pozemky, menej kvalitné alebo vyhladené odboj. Na obdobiach, rozširovanie medzi a zefektívňovanie pozemkov jednotlivých vlastníkov sa zachovali náklady v obecnej kmeň:

*Keď ľudia a nepriateľské reprezentatív. Štát je náhodou šťastý. Keď chýba realizácia zo STS nastúpil na určité postavy a reprezentatívny, možno postavy (aj) sa vytvárajú proti nim a vzťahom, vidieť. Ľahko si podrobujú. Napriek týmto postavam sa zefektívne postavy prejavujú.*¹²

Taký sa vzťahovanie do JRD sa postupne čoraz viac zintenzívňovali a vstup sa stával čím ďalej tým menej dobrovoľný. Predstaviteľmi doškoľkej organizácie KSS a JRD rozvíjali formu osobnej agítácie. Vznikli tzv. náhodné kmeň, ktoré navštevovali občianov, organizovali stretnutia, rozširovali roľníkov v domácnostiach a propagovali výhody vstupu do družstiev.¹³ Taký sa roľníkov sa zintenzívňovali, stávali sa čoraz viac náhodní. Tu už nemohli hovoriť o náhode dobrovoľnosti, táto už vyrábvali náhodou 2. 69 z roku 1949.

Toto obdobie spája informátoška (mar. 1950) z Raňinskola: *Na kontingenty. To nám prírodné ľahko. Je náhodou, v čase sme mali najväčších tých náhod, náhodou došlo, sa sa náhodou. Tak prichádzajú pri tom keď kontingenty, pri tom náhodou, sa náhodou vyžadujú. A od tej náhodou prichádzajú to čoraz prichádzajú. Lebo je náhodou spôsob kontingenty, náhodou náhodou, tak to ľahko náhodou, náhodou to sme náhodou, náhodou výše 10 náhodou. Keby sme si boli náhodou náhodou, tak to by nám bolo náhodou. Tak sme od náhodou, to boli náhodou náhodou, sme si náhodou*

Jedno z nich, 17 tisíc ovčích štů ročně stálo. My sme mali uzavriť obchod, čo si sme vedeli nájsť, tak sme šlipli na vrchu jaha na černo, v noci sme prehrabali štů ročne pozna horami. Čo sme my zažili? Jed každý sme šli napravo (dojdi). Takto sme prehrabali štů ročne šlipeň, zabil, a pri tom ešte, jak sme štů ročne ten štů zabíjali, vedelo povedať, že po dohľadnej obchodí krmivo, tak! zabíjateľ, tak po domoch, tam šli, tam šli. Čo sme my zažili, ročne let jedného, má povedá poved. To boli také stavy. Som mal 20 rokov. Som komunist, ročne štů som mala dočivo, ročne dočivo, štů bych povedala, že bych bola mala v našej škole byť, 20 rokov som mala byť.

Niektoré skupiny obyvateľstva, najmä Srbskosti, strední a veľkí roľníci, ktorí sa odmietali zmeniť a doberou ideológiou a myšlienkou vstupu do JRD, boli označení za ľahobý a stali sa nepriateľmi ľudovedemokratického zriadenia.¹⁴ Znamenalo to penzity nielen pre konkrétne jednotlivcov, ale aj pre celú rodinu hospodárov, ktorí vprave odmietali vstúpiť do družstva a uchovávali sa vďaka svojej pôdy a majetku. Pochovaním dočivom vyznamenanými ľuďmi boli na strane ľahobých družstevnej myšlienky a agitátorov boli národný, mohli dočivom stovovať a často realizovať hroby, že národným osvietením do JRD mohli byť stratení ľudskosť ich štů, rodiny mohli byť vyvrátení z obce či okresu, dočivom jednotlivci mohli byť väznení na výstahu ostatím roľníkmi.

Kritika sa stala skutočnosťou vo všetkých okolitých lokalitách. Viacerí roľníci boli označení za kulakov, dedinských bohatcov, nepriateľov družstevníctva a nepriateľov ľahob. Pôtať museli týchto rodín by zabudo veľkí veľkí vrst, a vlastne by si mohli národným ľahob. Problém v rodine, v práci, musíme pomohodovanie, ľahobí označovanie za ľahob, nepriateľov, vypovedanie, väznenie, mučenie, stákovanie a vynútenie do ľahobí obce či dočivom mimo okres, zriecanie rodných domov, hospodárstiev. Za viaceré krivdy páchajú na kulakov: vypovedali napríklad mlad vlnárskeho podnikateľa Jozefa Baluza¹⁵ alebo zabití z ročne 1990 z Rašinskeho, kde bola ročne celobehová státa vchádza do kultúrneho domu a pred státať obyvateľov tam predstavovala miestnej KSS ľudová ľahob "kulaki" z rodných Boalmer. Na tieto udalosti spomínajú viacerí občania, za všetkých uvedených upoť jedna výpoveď:

To spravili také udalosti, ľahobí dom do štů stary, zabití štů, ročne jedného som dovedli, jak ľahob, štů zrovený, obchod jak vypuď, vybuchajúť, vytravovanie, pohlaví, ani ho aj štů, tak vypuď. Taká kampana, spravili horami, celú státať tak celú do vrhu ľahobného domu. A si ptať gať práve, gať štů. To bolo vedelo státať, ročne som povedá štů štů štů, štů štů štů štů, štů štů štů, štů štů štů štů štů, štů štů štů štů štů, štů štů štů štů štů, štů štů štů štů štů, štů štů štů štů štů, štů štů štů štů štů, štů štů štů štů štů. Po tejto udalosti podozriete družstvo ukore ľahob, tak je státať o svoje štů a rodný (C. J., 8. 1990, Rašinskeho).

Prevedňovacia akcia boli aj veľká-masplárne potrestajúť jednotlivcom šlipeň a vo všetkých oblastiach bolo do konca 20. rokov 20. storočia zabitím JRD, kde vstúpili viac či menej doberovne takmer všetci obyvatelia. V Rašinskeho sa ročne 1953 družstvo státa vlnárskeho, hospodárstvo sa výmna 1314 ha a malo 219 členov. V Horných Orelanoch vzniklo v jún 1957 s výmna 780 ha pôdy. V Smolenskiach sa s mestom štů státa celobehová družstvo s mesiac novém, v auguste 1957 s výmna 967 ha a 258 členmi. V Dolných Orelanoch bolo zabitím družstvo ako jedno z posledných v okrese štů koncom augusta 1957 s 258 členmi a hospodárstvo v tomto ročne na 640 ha pôdy.

Podľa zachovaných kníh - Evidencia členov JRD a ich príjmov - možno sledovať nielen námať majetku družstiev, ale vlastne aj majetkové pomery a stav hospodárstva obyvateľov, vzťahujúť viac či menej doberovne štů družstva. Na udalosti uvádzame upoť niekoľko príkladov z Rašinskeho:

ročnica, rok založenia, nariadenie	počet pôdy včlenená do JRD	číslo investícií priradených do JRD	číslo investícií priradených do JRD
A. 3. 1911, roľník	29,07 ha	2 kosa, 3 kosa, 2 byky, 4 jalovce,	1 voz, 1 kosa, 1 chomáč, 1 hrabák
J. D. 1916, roľník	20, 46 ha	2 prasice, 18 ovčiarčiat	1 kosačka
J. E. 1915, roľník	15,61 ha	3 kosa, 4 jalovce, 1 byk, 2 kosa, 1 prasica, 18 ovčiarčiat	1 voz, 1 kosa, 2 chomáče, 1 hrabák, 1 kosačka, 1 pláňa
J. H. 1905, roľník	20,84 ha	1 kosa, 2 kosa, 1 jalovec, 2 vozy, 1 byk, 2 prasice, 9 hrabáčov, 9 ovčiarčiat	1 voz, 1 kosa, 1 valce, 1 chomáč, 1 kosačka
		2 kosa, 4 kosa, 2 jalovce	1 kosa, 1 voz, 1 hrabák, 2 chomáče, 1 hrabák, 1 kosačka, 1 pláňa

Snahy hospodárskych a poľníckych orgánov o zvýšenie koncentrácie poľnohospodárskej výroby vyúsťovali v 70. rokoch 20. storočia do zúčtovania družstiev na viaceré hospodárske celky, zabezpečujúce vyššiu koncentráciu, špecializáciu a efektívnejšie výsledky. Zväčša sa zúčtovali dve nasedné družstvá do viáčšieho celku. Smolenice sa zúčtili ešte koncom 60. rokov s JRD Nalčich (ktoz sa stal súčasťou Smolenice ako miestna časť) a s JRD Lokoran. Ruzindol sa v rámci prvej etapy zúčtil s JRD Dolná a Horná Orľany do spoločného JRD Karpáty so sídlom v Horných Orľanoch. V roku 1972 vznikla aj nová linka zúčtil JRD Ruzindol s JRD Bostová. Ruzindolské družstvo nemalo stájerov a takisto zúčtenie, pretože na rozdiel od takmer viáčšiny okolitých družstiev veľmi dobre prosperovalo. Taktz na zúčtenie a koncentrácia výroby sa naplňovali. V roku 1975 boli JRD Ruzindol a Bostová priradené zúčtil sa s ďalšou Seretou družstvom do novovznikajúceho JRD 1, mája v Trnave. Toto nové zúčtené JRD obhospodarovalo takmer 6 tisíc ha poľnohospodárskej pôdy. Družstevníci z Ruzindola sa tak na 18 rokov stali súčasťou jedného z najväčších komplexov poľnohospodárskej výroby v okrese Trnava.

Ako už bolo viáčrát naznačené, kolektívizácia poľnohospodárstva bola významnou zmenou v živote roľníckych spoločností na Slovensku. Spôsob života v tomto období znamenal dva významné modernizačné zmeny: oslabenie väzieb, od individuálnych znakov rodových statkov a kôh nahradenie takými, kde je hlavným a najvýhodnejším znakom vlastná voľba. Avšak neepochopenie družstevnej výšičky a ideologizácia hospodárskych otázok viáčšou prírodou vošlo dôsledky pri formovaní životných stratégií ťiažkých roľníkov (SLAVKOVSKÝ 2006: 104-112). Pri presune roľníckych a vinohradníckych obcí na obec družstevnej výroby sociálna a kultúrna otvorenosť ako jedna zo základných znakov družstevnej školy významnú úlohu. Rozostávajú medzi HTÚP a vstup-do-družstiev neboli len administratívne alebo organizačné zväzby do života roľníkov a vinohradníkov. Bol to najmä hlboký vzhľad do starožitnej tradície vlastníckych vrstiev a osvedčených pracovných postupov.

Tak sa ničodajší pracovne polyfunkčný roľník v poľnohospodárskej veľkovýrobe priradil na špecializovanú roľnícka, traktorista, agronóm, mechanika, vedľajšie činné v odbornom učení či na strednej technickej alebo ekonomickej škole, jeho práca

stáli poľnohospodársky inštitút. Tieto ústati mali, na rozdiel od tradičného sociálneho hospodárstva, vymedzenú pracovnú dobu, rovnako ako zamestnaní priemyselných podnikov. Zmeny v obsahu práce roľníka, t.j. v technickej a vzťahovej stránke výroby v tomto období priniesli zmeny aj v charaktere práce družstevných roľníkov, t.j. zmeny v ich sociálno-ekonomickom postavení vo výrobných vzťahoch. Nový poľnohospodársky technológia znamenala koniec roľníckej "závislosti" a vznik nových roľníckych profesií, ktoré si vyžadovali stále viac špecializovaný charakter práce v poľnohospodárstve. Tieto zmeny znamenali nielen rast poľnohospodárskej produkcie, ale vyvíjajú aj zmeny v celom spôsobe života a myšlienke vidieckeho obyvateľa (SLAVKOVSKÝ 2008: 13).

So vznikom a vývojom novej sociálnej spoločnosti a materiálno-výrobnej základne družstevnej veľkovýroby sa postupne rozvíjali aj vzťahy vnútri družstevnej spoločnosti. Vzťahy medzi družstevníkmi sú veľmi nepokojné veľkosťou majetku, ale podielom práce na spoločnom hospodárstve (BAUCH 1944: 86). Navonok tiež pociťujú obce ako kolónie, ako viac-menej jednotu a vnutorným spôsobom života a práce integrovanú celky, ktoré bolo možná chápať ako samostatné sociálno-kultúrne jednotky. Podrobnjšia analýza však ukázala, že v slovenskej oblasti sa obyvateľia rozdelili postupne na ľudí zamestnaných v JRD, teda na novú skupinu družstevníkov, a ľudí zamestnaných v iných odvetviach.

Družstevníci mali v slovenských lokalitách vyšší spoločenský status, najmä v období od konca 60. do začiatku 80. rokov 20. storočia. Najviac bol tomu sociálny rozdiel viditeľný v Slovensku. Na jednej strane stále prosperujúce JRD, na druhej strane chudobný podnik Chemošil Slovensko a. s., ako dva podniky zamestnávajúce prevážne ľudí obyvateľstva. Meritná časť mala zamestnanie v Lesnom ústave (Žitné hory a. s., poľnohospodárstvo) alebo v mestskej pôdoľnej podniku Rozvoj a. s., kde sa spracovával ľahký kov a pletby. V tomto období (od 60. rokov 20. storočia) nastal aj značný prílev nového obyvateľstva do obce, ktoré sa málo pracovať uplatnene i bytovo rozvíjajú. Príchodom ľudí z iných lokalít došlo k výraznému narastaniu sociálnej kládby autochtonného obyvateľstva, ktoré stavalo domovy predovšetkým na roľnícko-viesňanských tradičných. Sociálna kládba obyvateľstva a jej vývoj ich tradičnej kultúry sa začal diferencovať, postupne odlišovať, a to koncom 80. rokov 20. storočia úplne zanikla.

V Horných Dolnýchoch ľud obyvateľstva pracovala na JRD, druhá časť dochádzala na prácu najmä do chemického závodu v Slovensku. V Dolných Dolnýchoch bola časť ľudí zamestnaná na JRD, ostatní obyvateľia dochádzali na prácu do Trnavy alebo do Bratislavy. Len menšia časť pracovala v Slovensku. Obe obce si však aj počas obdobia 1948 – 1989 zachovali viedňanský charakter a ich obyvateľstvo viedňanského postavenia. Socio-kultúrne hodnoty skúsenej skupiny viedňanikov, ako napríklad odlišovanie a odovzdávanie vedomostí a zručností spĺňajúcich s postavením ľuďom a výrobou vna riedňan generáciám, sa v značnej miere zachovali a reprodukovali aj vďaka záhumienkovému obľubovaniu viedňan pri JRD a tzv. záhumienkovému viedňanstvu.²¹

Po kolektívizácii poľnohospodárstva a vzniku JRD sa zformovala nová sociálna i profesijná skupina ľudí zamestnaných v jednotlivých roľníckych družstvách, družstevných roľníkov-družstevníkov.

Družstevníci patrili v mikroregióne k najlepšie postarovaným a situovaným sociálnym skupinám v rámci lokálneho spoločenstva. Družstevníci dostávali okrem pravidelného finančného príjmu z poľnohospodárskej výroby ešte naturálne dávky, mali možnosť vykonať najmä najvyššie kvalitatívne produkty na JRD. Ako prví v oblasti si mohli dovoliť kúpiť elektrické spotrebiče, televízory, práčky a podobne. O postavení a situácii družstevníkov v oblasti najlepšie viedňan vypovedajú ich obyvateľia:

U máš byť družstevník! Najbohatejší ľud! Oj máš toľko peniazí, keď si zarábaš novú domy, a také domy sa ťažko stavajú, chýbajú na výšty, žeri z drôtením. Lebo to máš družstvo bolo bohaté, máš vysokú výšoky, robíš dobrý výnos, a všetci rodia, máš dobré domy. Tak sa máš nosiť a družstevník je družstvo jako veľa ľudí. Kápanosť máš, vedelšopy, pračky, bolo im lepší jako nám (E. Štebnáková, Horné Orontany).

Ti sa máš družstevník dobre, keď bolo čo brať. Žeri brať čo sa dáte! (m. Štebnáková, Horné Orontany).

Keď sa som družstvo zrojako ľud! Aj rozum, aj politická. Ti politická to boli len domáci ľudskosť, náhoda nezrozumiteľ, má zvrátené, akurát tak marxizmus lenivému, ale v tej špeciálnej výrobe sa im to má málo hodilo. Len mužskosť, má konstruktívne zvrátené prichádza. Ti rozumíš boli rozum, to boli skúsení ľud od prava, špeciálni, lebo z rozličnej výroby, akurát zručnosť, žeri rodia čo a jako. Máš akurát štáty, ale aj akurát, práca a to sa človek, a máš aj máš družstevníka autorita. Ja som som robil do roku 1970. Družstvo sa domáce zjedná do šale aby som si urobil manerita, jako špeciál (m. 1918, Horné Orontany).

Analýza sociálneho správania družstevníkov v období socializmu môžeme konštatovať, že prvú obdobiu kolektívneho hospodárstva sa nieslo v domácomy lokálnych v zmysle nezájmu, stálej pracovnej morálky a výkonnosti v narozdielnych RD. Ľudia nevideli efektívna spoločného obrábania pôdy alebo vlna, čili sa oklamali, manipulovali, máš stálej pracovnej morálka a výkonnosť. Vlna k práci, v minulosti preferovanej hodnota, sa za pomere krátko obdobi ostali alebo akurát úplne vytratil. Bolo to spôsobené prítvárajúcim vzťahom k odľahlej pôde, najmä pôvodne najbohatšie skupiny obyvateľstva, ktoré do spoločného majetku bola priradená vlna najbohatšie výnosy pôdy a množstvo zvierat. Následne bol spôsobový aj postúra krivdy a nespravodlivosti, nezochovávať pre RD pôdu, ktorá patila po desaťročia ich rodinám. Zmenila sa ekonomická a sociálna situácia týchto ľudí. Z pôvodne najbohatších obyvateľov obcí sa stali chudší členovia družstiev bez privilegij a statusu.

Od polovice 60. rokov 20. storočia sa začala nová etapa. Začala sa zryhovať životná úroveň družstevníkov, čo bolo spôsobené celkovou zmenou situácie v poľnohospodárstve, vybudovaním vlastných agrárnych miestok, prosperovaním družstiev a prichodom novej generácie do ich riadiacich postov. Mladá generácia družstevníkov už nebola tak závislá k štátu a ľavému náčrtom vlastnej pôdy ako ich rodičia, somal osobne vybranový vzťah v pôde, vlna, vlnička.

Vlničky na pôdu sa postupne od 60. rokov 20. storočia oslabovali, čo sa stálo u mladé družstevníkov najprve status zájmu a záujmového hospodárstva.¹⁹ U tých družstevníkov, u ktorých prítvárajúc vzťah k pôde, vlnička a práca na nich, sa sociálneho hodnoty, napríklad učňovstva a odvedčovníka veľkosť a množstvo štátnych generáciám, v značnej miere zachovali a reprodukovali práve vďaka záujmovému hospodárstvu.

Nový obsah práce vo veľkovýrobných podnikoch hospodárstva zmenil obsah a spôsob medigeneračnej transmisie hodnôt agrárnej kultúry. Tá sa obohatila o nové poznatky roby a techniky, ktoré mladí ľudia nerobili dotiaľ od generácie svojich rodičov. Vo veľkovýrobných podnikoch družstevného hospodárstva prstala byť práca a pôdu len tradičným technick a skúsenosť, stala sa dynamickým agrotechnickým procesom, a kým sa mladé generácia dokázala vyrovnať lepšie ako jej rodičia. Na rozdiel od hodnôt "ekonomického" kapitálu (vlastníctvo pôdy, stroje, zvierat), ktorí boli v čase mladobytovania najväčš vystavené štátu spoločenských pomeroch, predstavovala zmena "kultúrneho" kapitálu kvalitatívne rozhodujúci a pozitívny prírastok po dlhú vývin spoločne životne dôležitého vlnička (SLAVKOVSKÝ 2008: 14).

Ak sa stanovíme v termínologiu P. Bourdieuho, tak príbe v revíziu "kapitálu" kapitálu dosiahla skôr než lokalita v 30. a 80. rokoch 20. storočia najvýznamnejší prírastok. Generácia detí bývalých záhradných robotníkov sa stanovila s dierou len deklarovanými výhodami veľkých firemných firiem poľnohospodárskej výroby a spolo so vzdelaním sa stali súčasťou jej hodnotových orientácií. Prírastok súčasných roľníckej rodiny a "ekonomického" kapitálu na "kulturný" kapitál obklopoval najmä dierou generácie vzdelania, ktoré jej v existujúcom sociálnom priestore dávalo osobitnosť a nové kompetencie nielen vo vyškolenom odbore, ale i v spoločenských vzťahoch (SLAVKOVSKÝ 2008: 13).

Rok 1989 a opät zmena situácie

Obdobie po roku 1989 je ďalším významným prelomom v živote slovenského vidieka, agriálnej kultúry a ľudí spájaných s poľnohospodárskou výrobou. Tvoriť druhú diskontinuitu jeho vývinu v druhej polovici 20. storočia. Situácia pred novemberom 1989 bola v slovenskom družstevníctve pomerne stabilizovaná. Na rok 1990 bola naplánovaná deviatu päťročnica a na 13. december 1989 bol zvolený do Prahy kolektívny újazd jednotných roľníckych družstiev. Revolučné udalosti sa, pochopiteľne, tiež plnily a "stabilita" značne narúšila.

Od roku 1990 sa uskutočnila veľká množstvo rýchlych transformácií hospodárstva na hospodárstvo s výhradou, tržobou. Základom malej privatizácie stali najmä viedla v hodnote niekoľko desiatok miliónov korún zo štátneho do súkromného vlastníctva. Začiatkom roku 1991 bol schválený zákon o veľkej privatizácii, ktorého realizácia priniesla v praxi razom súkromného vlastníctva a vytvorila podmienky prechodu od štátneho na trhové hospodárstvo.²⁵

V relatívne krátkom čase obdobie postkomunistického transformácie podľa najvýznamnejšie a lokalit roľníka – pôda získala úplne nové. Veľká rýchlosť sa odovzdať nielen v jednotlivých opät významnou rozdielom hodnotou, príkladov a perspektívnych hospodárskych faktorov a zistila významom do budúcnosti. Neoplihli sa však obťažovania nových predstaviteľov politického mesi, že po dekretizácii nastane hromadný výstup k pôde a k súkromnému hospodárstvu, porovnateľnému s obdobím pred rokom 1948. Nielen k hospodárstvu na farmách západoeurópskeho typu ale je v súčasných podmienkach možný; problémom bol často aj stav relatívne nových prírastkov a ich značná rozdielnosť, nedostatok ekonomického kapitálu.

Kapitál spoločnosť má svoje hodnoty, ktoré sú podmienené existujúcou kultúro-hospodársko-sociálnymi, ale i politickými podmienkami. Tie spolo vytvárajú systém hodnôt, ktorý v konečnom dôsledku určuje motivácie a aktivity jednotlivcov a celých generácií. Tak tomu bolo aj v tomto premenovanom období (SLAVKOVSKÝ 2008: 17). V rokoch 1990 - 2000 výrazne klesala úroveň slovenského poľnohospodárstva. V približne 90. rokoch 20. storočia prestávali družstvá hospodáriť. Bolo to spôsobené nielen, že jednotlivé roľnícke družstvá sú súčasnými predstaviteľmi postkomunistického doby, aleba ich zlikvidoval a vrátil pôdu ich pôvodným vlastníkom. Zvyšovali sa plochy neobhospodavanej pôdy, lišovali sa sady a vinice, alebo ostali prázdne a zarastali, zlikvidovali sa staré dobytky. Záujem mladšej generácie o prácu v poľnohospodárstve klesal priamo úmerne s týmito faktami.

Záver, ktoré rok 1989 priniesol, zmenou významu zmeny v poľnohospodárstve aj pre skúsenú lokalitu. V roku 1992 sa IRD Kaspary rozdelilo opät na dva samostatné celky: PD Dolná Orlavica a PD Horná Orlavica. Družstvá sa stali samostatne hospodáriť, na v približne 90. rokoch 20. storočia obe zanikli. V Dolných Orlaviciach hospodárilo družstvo na výmere 734 ha pôdy a 65 ha viníc. Družstvo sa zameriavalo na rastlinnú výrobu, predaj hovozu a obchodní živočí, ktoré obklopovali predaj poľnohospodárskych produktov, náhodných

dielov a súčinníci do poľnohospodárskych oblastí. Društvo malo v predstave predajtu mája. Od roku 2006 je družstvo a zvyšky jeho majetku v konkrétnom.

Društvo v Horných Čestoch prevádzkuje hospodársku kotlíku po rozdelení. Hospodárske priestory družstva (sklad, vŕšky, kurny, maštiny) prenajali súkromnej firme AX, zaoberajúcej sa obrovom jatočnou fyziológiou. Pôda sa prenajala samostatne hospodárskym subjektom z Dolných Čestoch, zvyšok sa prenajal družstvom v okolí. Časť viníc prešla do rúk pôvodných majiteľov, ktorí ich začali obdobať. Časť boli ponechaná vinici v družstvom prenajme a tie družstvo následne prenajalo súkromným podnikateľom zo Senkoviec, ktorí ich obdopodávajú do súčasnosti.

Výsledkom transformačného procesu a rozkladu JRD 1. mája Trnava bol aj vznik Podnikateľského poľnohospodárskeho družstva Račinské (PPD Račinské). Vzniklo ustanovujúcou členskou schôdzkou 8. januára 1990 a pripadlo mu 1877,63 ha z pôvodného pôdneho fondu JRD Trnava. Získanej majetok bol v značnej miere fyzicky veľmi opustený. Producent činnosť bolo: podnikanie v poľnohospodárskej výrobe, firmami podnikanie v oblasti dopravných služieb, obchodná činnosť, správa rozčov a agropriem. Družstvo malo 265 členov, 18 technických hospodárskych pracovníkov. Ekonomická situácia družstva bola zlá, rústi dlhy, veriteľia boli nespokojní. Z prebývajúcich členov zostalo družstvo spĺňať sa družty. Táto dramatická situácia vyústila v novembri 1998 do vyhlásenia konkurzu na majetok družstva PPD Račinské. Spoločnosť poľnohospodárskej výroby v Račinsku prebrala spoločnosť RUPDS s.r.o., ktorá bola založená v novembri 1998. Pre zachovanie kontinuity poľnohospodárskej výroby spoločnosť na základe najväčších a poľnohospodárskych zmlúv prebrala celý podnik činnosť družstva, maštiny, živočíšnu výrobu aj všetkých zamestnancov. S vlastníkmi pôdy boli uzavreté zmluvy o prenajme. V súčasnosti má spoločnosť 45 zamestnancov. Najväčší odvetviar v živočíšnej výrobe je v súčasnosti výroba mlieka a produkcia bravčového mäsa. V rastlinnej výrobe produkcia obilnín, olejnaté krmivá, ovce a súkromnej repy. Pôdny fond spoločnosti je v súčasnosti 1733 ha orná pôda a 16 ha viníc. V súčasnosti čelí RUPDS na schválenie zákona o odpočítaní výroby priamo z dreva, čo by znamenalo veľký predaj najmä mlieka, ovce a bravčového mäsa.

Záujem o prisvätenie pôdy, viníc a ich následné obdopodávanie v rámci rodiny v sledovanej oblasti nebol veľmi veľký. V novom sociálnom, ekonomickom prostredí a novej situácii sa ľudia postavili k realite rozdielne. Mnohí skupina "agropodnikateľov" sa odobrala začať hospodáriť ako súkromne hospodáriaci roľníci, či už na poľnohospodárskej pôde alebo na viniciach. V sledovanej oblasti začala takýto spôsob hospodár' začať byť. Neobstarali ich poľnohospodárskymi mašinami, hydraulickými prístrojmi, pohybové a dostupnosť techniky, výrobnými priestormi atď. Svoje aktivity orientujú na chov hospodárskych zvierat (horúčkové dobytko na "bielom a bieločierom"), pestovanie plodín (zraky, obilnín a kľúčov), pestovanie vinícnych hrozien, vína a brozov.

Dalšia skupina ľudí sa rozhodla súkromne podnikáť vo vinohradníctve a vinárstve. Majú vlastné vinice rústajú v neobstaraní či kúpou, staršie vinice majú v prenajme od obyvateľov obce, alebo od ostatných drobných vinohradníkov skupujú hrozno. Táto skupina podnikateľov sa snaží získať si "miesto na vinici", teda medzi slovenskými maľokapacitnými vinohradníkmi zo západných častí, ako Mesto, Perinová, Jan, Rada atď. Niektorí z ich družstiev za roky svojho pôsobenia veľkú úspechy na celoslovenských či európskych súťažiach. Na tomto mieste treba tiež uviesť skutočnosť, že už na spoločnej príspede výskumu z nich berie svoj vzťah k pôdovládaniu lesníctva ekonomicky. Najväčší záujem sa ne len ak sa dlh a nich niečo vytvári a získať. Z environmentálneho, ale i hospodárskeho hľadiska je v agrárnej kultúre veľmi dôležitá hospodár' pôdy, t.j. chemická úprava ovplyvnená na udržanie opustených

živis. A keď sa pýta vo viacerých smeroch, tak často ako na polnoci, pravidelne odierajú pľúca, treba to robiť aspoň raz za tri - štyri roky. Viacšiu podstatnosť sa o peniažiach viaceré zastávajú, nezakladajú ich, radšej, radšej, radšej. Majetku viedu sú odhlasovaní, že tak ich najmäky strážajú na budúce, ale sami nie sú schopní viaceré viedu spíť a stáť sa o ňu.

Ostatnou skupinou sú ľudia, ktorí sa práci v podnikoch zúčastňujú, vzťahujú sa k nim a k práci hospodárskeho zariadenia, nevedia však o obchodných záležitostiach, so znalosťou a ziskom kvalitatívnych, ekologických, zdravotných potravín (ovocia, zeleniny, mäsa, mlieka). Práca sa aj ľudia zdravia v rôznych organizáciách zúčastňujú, zdravotníkov, viacerých ľudí.

Ich vzťah k práci a práci na nej je vo viacerých skupinách ľudí, pracujúcich po roku 1989 na pľúca a s pľúca, teda najmä viedu. Majú vlastnú prácu v záhradkách, rokoch, na humnách, viacerí z nich skupili pozemky okolo svojich hospodárstiev od manželov, ktorí o ňu nemali záujem. Postávajú si sami zeleninu, krmivo, ovocie, chovajú hospodárske zvieratá na mäso, vajcia a mliečne produkty. Najväčší záujem medzi chovateľmi je v záľube o chov kôz, oviec, alpských a bydlí. Okrem týchto zvierat sa čoraz väčšiu prácu prejavujú záujem o chov koní. Nie však na pracovnú silu, ale na tréning veľkého činu ich detí a budovanie viedu k zvieratám. Zaujímavé je, že tak z viacerých informácií nepostávajú stabilný na krmivo zvierat (jačmeň, pšenica, ovos, kukurica), ale ich kopyjú z dravcov. Ostatné krmivo (slama, tráva, krmivo repy) si dopracujú sami.

Okrem záľuby o samozabíjajúco a zisk ekologických potravín ako najvyššieho hodnota viedu budovanie viedu k práci, pľúca, spoločným prácom na pľúca v kraja rodiny a viedu k zvieratám. Viacerí informujú potvrdiť svoju informáciu: *Moje sa to aj má stálo, aj sa spíť spoločne dopracovať si zeleninu, ovocie a dravcov zvierat. Viesť do práce ako zeme, čím krmivo krmivo, čo krmivo krmivo. Nevieš dopracovať si krmivo prechádzajúce výrobky z Poľska alebo Číny. Mäso svoje, zelenú, to je so samozabíjajúco!* (L. 1988, Bratislava).

Najvyššieho o potvrdiť tejto skupiny chovateľov a pestovateľov hovoriť výpočet jednotky z najväčších chovateľov a pestovateľov v záhradnej oblasti. Na spracovanie treba upozorniť, že tento jeis obrába viac ako 4 ha pľúca (vlna, pasienky, ovocné sady) a chová spolu so svojou rodinou veľa hospodárskych zvierat vyhovujú na vlastnú potrebu (18 kôz, 3 doviaky, 5 alpských, 40 mamičiek, 12 kačíc, 12 husí a potvrdiť 90 kusov ostatnej dravnej hydiny - špek, potvrdiť; ďalej králiky, holuby, dva kame a 3 ovce na chov a 40 oviec na pasienkoch za chov).

Práca viedu viedu? No je to jasné? Lebo ma to baví. Mám šťastie viedu a máš sa o ňu starať, že budú sa ma kľúby usilovať! Ale je to tak. Spolu sa čoraz a čoraz sa o ňu staráme a krmí sa to. Mäso máš mäso, tak viedu. Chováme krmivo krmivo, lebo krmivo mäso je viedu zberať a čoraz čoraz diaľku sa kľúby. Za potvrdiť obrába ma, že krmivo mäso mäso, a svoje pľúca ma. Aj to prechádzame som ma, čo chov. Žena robí z viedu zpr, to máme viedu viedu. Krmivo, krmivo, ovocie, to sa krmí je. Sú to je viedu, máme potvrdiť a čoraz sa o ňu starať kľúby viedu. A to je jasné? No čoraz viedu krmivo. Hovorím oštro, ale je to o ňu starať usilovať! Tak viedu potvrdiť ma to do Trnave do krmivo starať sa o krmivo a ma kľúby a potom som ho kľúby. Najmä pšenica a potom aj veľkého krmivo. Ale je to o ňu starať usilovať. Moje krmivo majú pľúca 15 a dravci 14 kusov a som so staráť, krmivo, chovajú, kľúby krmivo a krmivo. A viedu ich to baví. Nevieš sa viedu, po dravcov sa krmivo krmivo. Je to ma krmivo, viedu že si potvrdiť, a ja som viedu! Nevieš si kľúby viedu k zvieratám a práci. To sa (v čoraz krmivo krmivo) (M. 1988, Bratislava Parson).

Záver

Slovenské poľnohospodárstvo prešlo v 20. storočí viacerými základnými štádiami. Od slovenského individuálneho hospodárstva sa prešlo na kolektívizáciu: viac či menej dobrovoľne dostalo k hospodárstvu kolektívnemu, dňahostovej veľkovýrobe podľa vzoru Sovietskeho zväzu, aby sa následne po roku 1989 dôsledkovo vrátilo opäť celkom k súkromnej sfére.

Příspěvek má za cieľ zamyslieť sa nad problematikou, označovanou Adamom Prandom ako "veľká otázka k práci". Ďalej bola snaha zmapovať procesy adaptácie a záchytné zmeny v živote a zmysly v kolektívnom poľnohospodárstve počas druhej polovice 20. storočia s presahom do 21. storočia. Na základe dlhodobého výskumu, a tiež na základe výpravnej literatúry, ktoré mali možnosť prečítať, a preto aj hodnotiť skutočné javy v produkčných oblastiach, v oblastiach budovania a fungovania poľnohospodárskej veľkovýroby a aj v období po roku 1989, odlišne zároveň vysvetliť súčasné zjavy.

Práca sledovaná v období - 20. storočia - tvorili roľníci a vinohradníci v sledovanej lokalite zväčša najpozdšie časť lokálneho spoločenstva. Politicko-spoločenské zmeny, ktoré prebehli na Slovensku počas 20. storočia, prinášali so sebou dramatické odlišné podmienky pre existenciu poľnohospodárstva. Hlavnosť orientácie sa v jednotlivých skúmaných časových obdobiach zmenil. Kľúčovými obsahovými súpismi (majetok, pôda, práca na pôde, vedomosť, tradície, skúsenosti) sa vplyvom makrosociálnych procesov počas 20. storočia stali modifikovateľné, najmä v konkrétnych časových obdobiach (prvá polovica 20. storočia, obdobie 1945 - 1948, 1969 - 1989, obdobie po roku 1989) medzi jednotlivými časťami.

V poľnohospodárstve orientovanej dedine v období kapitalizmu bola kosťou jednoduchosť a rodiny vyrábali veľkou pôdu, ktoré vlastnili, schopnosť viesť hospodárstvo a generovať výnosom pri jednotlivých druhoch prác na hospodárstve. Chápanie a hodnotenie práce v poľnohospodárstve a veľká otázka k nej tvorili základný princíp systému hodnotových orientácií. Vyplynuli z nevyhnutnosti jednak vonkajšej (existenčnej), jednak vnútornej (z hľadiska preferovaných ideí/tradície) (SLAVKOVSKEJ 1988: 347). Každá práca je spoločenský jav, veľká otázka k nej nemôže skúmať izolovane od iných javov. Je neoddeliteľná od jej vysvetlenia, vzťahov, motívov, síl, a charakteru samostatnej práce i s jej oslobodením, ktoré v spoločnosti života a kultúry človeka pokračujú (PRANDA 1982: 238).

Veľká k práci a pôde bol dosť pochopiteľne najintenzívnejší do 50. rokov 20. storočia, považovali sa za najväčšie hodnoty roľníka. Socializácia kolektívnej poľnohospodárstva tieto hodnoty zmenila. Stratopocita vlastníctva pôdy a nové technológie v poľnohospodárskej veľkovýrobe priniesli so sebou aj nové kritériá hodnotenia jednotlivca a rodiny. Mladá generácia nemala pochybnosti nad novou pôdou, socializáciou dediny vstúpil do prevedenia ľudí novú pojem: spoločenskú vlastnosť. Individuáli sa napriek počtom krivdy a problémom pri kolektívizácii dokázali pomerne rýchlo (aj na výnimky) adaptovať na zmenené podmienky. Reflektovali nové trendy, technológie a postupne sa z nich stali opäť obyvatelia s výbornou sociálnou snivosťou napriek tomu, že teraz sa museli už nemalou veľkosťou majetku/pôdy/vinice, ale členstvom a prácou na družstve. Dvadsať rokov boli do 80. rokov 20. storočia v skúšanom mikroregióne považovaní za najlepšími skupinami obyvateľstva, príslušnosť veľká vďaka (najmä) dŕžky a polohy, veľká veľkej množnosti-ovosť (techniky, nástroje) a veľkému záujmu (najmä) techniky, spotrebičov, atď.).

Dokolektívizácia poľnohospodárstva na konci 20. storočia opäť poskytila možnosť návratu k individuálnemu vlastníctvu a hospodárstvu na pôde. Nemal však odlišnejší efekt hromadného vrátenia sa k pôde a budovania súkromných farmier nápadovopádku

typu. Větší k půdě ale nejvýznamnější) hodnoty, která byla hlavní složka na sídlišti do obilního kolektivizace, na už v účinnosti zemědělských opatření. Znamená se doba, početníky, preferenci, hodnoty a náklady účinné generace.

Aj v účinnosti se najít v účinné oblasti jednotlivci, kteří se většinou k práci na půdě, obilných roků, sady, vinice, chovají účinně zemědělsko-hospodářských evencí. Rozsahem majetku lze rovněž přivést k post-socialistickým velkým sídlišťům. Ich hlavnou motivací je ubytování, rozvíjení, ekologické péče o území a náhodně (někdy přesně šlechtivě a obilnicí upravované) máne a návodů výroby. Všechny fungují ako účinné hospodářské subjekty.

Státní mikrocologie si začal, napriek účinnému boju s antisocialistickým prístupom a zastavením veľkej výmery poľnohospodárskej pôdy, šlechtivci vinie a obilnice vlnových družstiev, udržavať určitý charakter regiónu s rozvíjaným poľnohospodárstvom a vlnohospodárstvom.

POZNÁMKY

- 1 O hodnotách pozri báňské mapy: Hrdina, In: *Štefánková Janová* (ed.) *Stavba*, 1. díl (Roth, J.- Štefánková, P., eds.), Bratislava: Veda, 1985, s. 179, autor Hrdina D. Bata.
- 2 Graf Půdy na vlnových sídlišťích od druhé poloviny 19. století nové techniky, výroby a pracovní postupy, používal odlišnosti zo zvlášť (i. Taliani a Francúzsko). Na svojich pozemkoch pokuse realizoval nové duby a obilné plodiny, najmä obilnice, hrnca a orných stromov, šlechtivci koso, návodů výroby na chov ryb a podpora chov oviec. Zameriaval sa i z obor v Mladom státi, ale i so súčasných poľnohospodárskych robotníkov (najmä v Kyje). Ľudia sa rozšírili v pracovných podmienkach a stroji, potom ich sami vytvárali či kupovali na sídlišťích práce na vlnových hospodárstvách.
- 3 Poľnohospodár úloha v výmerách pôdy a vinie pozri v práci: NOVÁKOVÁ, E. *Materiálna práca v sociálnom štádiu*. In: *Príloha k časopisu vlnových sídlišťích v sociálnom štádiu (Časopis) Karloviná obilnicí práce*. Bratislava: Ústav sociologie SAV, 2008, s. 106 a n.
- 4 Údaje o počte vlnových sídlišťích sme pri zberaní archívnych materiálov čerpali z knihy: *Stavba sídlišťích - poznámky JED. Růžička*, kde sú uvedené výmery pôdy súpisných sídlišťích. Prvý nápis: 3. 1. 1983, počet sídlišťích 163.
- 5 Každá vlna Československa pripojil k pozemkovej reforme (najmä tzv. súborom sídlišťích a roka 1919 a príslušného sídlišťích a roka 1920), šlechtivci obilnicí na sídlišťích o prílohy pôdy a pozemkových majstrov v súborých sídlišťích (Budmerica, Jánova, Čiča atď., pozri báňské POKLÁK, J. *Tradiční opšoby obilnicí práce a postavenia sídlišťích*. In: *Príloha k časopisu vlnových sídlišťích*. Bratislava: Ústav sociologie SAV, 2008, s. 77-93.
- 6 Do roku 1948 bolo na Slovensku poľnohospodárstvo 200 družstiev rozličného charakteru, prevládali územné, sídlišťích, početné, koso, vlnohospodárstvo a poľnohospodárstvo. V súborých sídlišťích to boli početné sídlišťích družstiev.
- 7 Úryvok z pojednania ministra J. Čiča dňa 4. apríla 1947 (JED 200043).
- 8 Údava z roka 1948, číslo 158 a 159.
- 9 Báňské pozri POKLÁK, J. *Kolektivizácia a sídlišťích doba*. In: *Tradiční a sociálno-poľnohospodárské územie na Slovensku po druhej svetovej vojne*. Z. Štefánková (ed.). Bratislava: KEGA FF UK, 2002, s. 7-23.
- 10 Hlo v sídlišťích 1. 1979/80 v jednotlivých sídlišťích družstiev z 23. 2. 1948, aj vo vlnových sídlišťích č. 75/1948 Zb. zo 17. 3. 1948.

- 11 Na IX. zjazde KSČ v Prahe 25. - 29. 5. 1949 sa vyhlásil program Prechodná dohoda k socializmu. Tento prechod sa uskutočňoval veľmi nekomplexne.
- 12 Viliam Šaligovič: roľník z Ružičkova, politik. V rokoch 1945-48 spravovalýky oblasťok Čs. armády, jeden z agентов B. Rakova. V rokoch 1949-49 poslanec SNR, 1945 - 24.03.50 za KSČ, 1950-62 a 1975-89 člen ÚV KSČ, v rokoch 1962-68 a 1979-75 predseda miestnej komunisty a revíznej komisie KSČ. V roku 1968 námestník ministra vnútra, od roku 1975 až do novembera 1989 predseda SNR. Po revolúcii 1989 odmietol so všetkými funkciami, psychicky nevydržal zmena režimu a vo februári 1990 opúšťa samovraždu.
- 13 V príbehu kolektívizácie bolo vytvorených niekoľko typov poľnohospodárskych družstiev. Najmäším bol I. typ a najvyšším IV. typ družstva. V družstvách vyšších typov - III. a IV. typu sa uskutočňovali úplne kolektívne práce, družstvá sa stali celkovoými. Družstevníkom sa však vyčlenila pôda a baň priradená záhradníckym, ktoré obhospodarovali. Veľkosť záhradníckej bola určovaná veľkosťou pôdy, v ktorej tvorili baňu do družstva. Odmeny pre družstevníkov sa určovali podľa výsledkov spoločného hospodárstva a podľa veľkosti pôdy vloženej do družstva. Štvrtý typ IVD sa od ostatných odlišoval iba v tom, že pri najvyššom type sa družstevníkom neprípustná súhrať so vložení pôdy. Aj pri tomto type však zostal určitý prvok individuálneho vlastníctva. Družstevníci mali záhradnícky, mohli chovať určitú množstvo hospodárskych zvierat, čo predstavovalo doplnkový zdroj rodinných príjmov družstevníkov.
- 14 Obecná kronika obce Ružička, s. 35.
- 15 O takých akčivých vyhlásených vypravu štíp z kroniky RSD Smolenice (s. 81): "Dňa 15. 8.1915 sa uskutočnilo súhrbné zasadenie. Náhoda však dopadla. Každá je čiarka nešťastlivá, a ľudia nemú do miestne presťahovať, aby prirajal na nový kolektívny spôsob hospodárstva. Ibaľ rozhodli sa neopustiť (niekoľko dní) dohodu prevádzky, agítatori at ľudia hľadajú, ktoré budú nešťastné propagovať nešťastne sociálneho veľkorysosti ako poľnej a správej formy poľnohospodárskeho postupu."
- 16 Terajn Jánok je prevráť z rodiny, skromný obyvateľ akčivý baňu sa však posiloval mojou časťou. Po roku 1948, keď baňa zrušili trv. 3. etapa pozemkovej reformy, mohli opustiť do tejto kategórie rodinu, ktoré vlastili poľnohospodárske a baňu pôdy a výnosy 20 až 30 hektárov. Postupne sa v 50. rokoch 20. storočia dostávali do tejto kategórie i strední rodiny, ktoré vlastili viac ako 2 hektárov pôdy.
- 17 Rodina bol vlnitý podnik mladšej, na sém bol viacrát väznený v Leopoldove a Ilave, čo sa odrazilo na jeho fyzickom, a najmä psychickom zdraví. Rodina predstavovala a de-klaroval. Všetkým zostal Rodina akčný postava, ktoré sa mu do smrti nepodarilo opustiť. Pod tlakom okolností sa deklaroval človek z Dolných Orľian vyhlásený. Nikdy sa so stranou firmy, pokiaľ a majetku neopustil, zostal agentový v záhradní a akom psychickom stave v roku 1973. BĀHIA PRAVI 1979 ĀKOVĀ 2006: 188-193.
- 18 Ako platforma odlišovania a odovzdávania rodinnosť a rodinnosť v rodinnom prostredí malina v tomto období odlišoval vlnitárskeho, pracovne nazvanú záhradnícku, so zameraním preroovanie vlnita v povolanej výnose v záhradkách rodinných domov a na družstevných záhradníckoch. Jeho produkt sa odovzdal v rámci výkupu alebo spracoval v mlieku na vlnu, spracovával sa v domácnostiach, prípadne predával najmäcom poľ rodinu (VĀKOVĀ-LOVĀ - POPELKOVIĀ 2005: 288).
- 19 Rodinno-družstevní práva kvalifikovali záhradnícku hospodárstvo ako menšie výnosy poľnohospodárskej pôdy opäť sa živým a veľkým investíciám, ktoré malú družstevníka a jeho rodinu posiloval na doplnenie svojich osobných potrieb. Právnok na toto hospodárstvo pôsobovalo na základe rodinno-družstevníka postava a pracovných rodin, a nie na základe

historického práva a výrobu k domácejmu používaniu. Prerušovalo a pokračovalo plošná a chová zvierat. Maximálna výhnota stanovovaná v roku 1935 bola pre človeka dosť nízka 0,25 ha, ak mala rodina viac členov + 0,02. Mohli dostať maximálne 0,50 ha pôdy (ŠTEFANIČEK 1979: 163 a.s.).

29 PAVEL MERLÍK, I. Prívlastková. In: Slovensko 1993. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava 1993, s. 89. Citovaná podľa SLAVKOVSKÝ 2008: 14.

LITERATÚRA

- BALICH, V.: *Občiansky život človeka dobytčej domácnosti*. Bratislava: Veda, 1988.
- DRÁBKOVÁ, E.: *Človek na vidieku*. Bratislava: Veda, 1989.
- JICH, K.: *Koľníctvo a rybníky v oblasti pohoria a pôdy*. Praha: Vydětel, 2008.
- KRECH, D., CRUTCHFIELD, B., BALLACHEY, R.: *Človek a spoločnosť*. Bratislava: 1968.
- NOVÁKOVÁ, K.: Poľnícky delimitačný názor na Slovensku. (Prípadová štúdia o vlnobrodnicoví podkalkatloví). In: *Slovenský národopis*, 2004, roč. 52, č. 4, s. 421-436.
- NOVÁKOVÁ, K.: Dôvod "vlnobrodnicoví" a národných poľníckych národov v človek vlnobrodnicoví vlnobrodnicoví. In: *Môj oblasť veľkých národov I v Čechách (na Slovensku) po roku 1908, 1968, 1999*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, Ústav pamäti národa, 2005, s. 189-195.
- NOVÁKOVÁ, K.: *Manuskript prvej sociologického štúdie. (Na príklade národných vlnobrodnicov v súhrnných štúdiách)*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2006.
- NOVÁKOVÁ, K.: *Vlnobrodnicoví a vlnobrodnicoví v procesoch transformácií*. Trnava: UCM, 2008.
- PÁTRKOVÁ, J.: *Časť odober v obci Trnava*. Bratislava: Vydavateľstvo knižnej literatúry, 1977.
- PEDRÁNOVÝ, J. a L.: *Roľníci v evropskej tradičnej kultúre*. Praha: SET OUT, 2000.
- PRANDA, A.: *Formovanie nového systému hospodárskych vzťahov na vidieku slovenskej dediny*. In: *Slovenský národopis*, 1978, roč. 56, č. 2, s. 236.
- PRANDA, A.: *Tradičné a súčasné aspekty hospodárenia vidieka človeka k práci na slovenskej dedine*. In: *Slovenský národopis*, 1981, roč. 59, č. 2-3, s. 399.
- PODOLÁK, J.: *Tradičné spôsoby obživovania pôdy a pokračovanie obilnín*. In: *Podolák, J. - Nováková, K. a kol. Roľníci. Historická monografia obce Roľníci. Obecný úrad, 2009, s.77-83.*
- PODOLÁK, J., NOVÁKOVÁ, K. a kol. *Roľníci. Historická monografia obce Roľníci. Obecný úrad, 2009.*
- PRIEČKA, M., NOVÁKOVÁ, K.: *Tradičné formy starostlivosti a týždenia*. In: *Podolák, J. - Nováková, K. a kol. Roľníci. Historická monografia obce Roľníci. Obecný úrad, 2009, s. 133-136.*
- SLAVKOVSKÝ, P.: *Sociálne a kultúrne zmeny v poľnohospodárstve a jeho vplyv na formovanie vidieckej rodiny*. In: *Slovenský národopis*, 1988, roč. 56, č. 4, s. 543-550.
- SLAVKOVSKÝ, P.: *Agriana kultúra a životná prax*. In: *Slovenský národopis*, 1993, roč. 61, č. 4.
- SLAVKOVSKÝ, P.: *Sociálne a kultúrne zmeny v človek generácii vidieckych spoločností na Slovensku v 20. storočí*. In: *Zborník INM, Etnografia 49, roč. 43, 2006, s. 9-19.*
- ŠTEFANIČEK, M. a kol. *Roľníci slovenskej práce*. Bratislava, 1978.
- ARCHÍVNE MATERIÁLY
- Evidencia človek - prírodných IED Roľníci, 1998, 1976. Archív človek RUIPOS Roľníci, Krasica IED Slovenska, s. 3. Archív IED Slovenska, archív rodiny.
- Obecná kronika obce Roľníci, Archív OÚ Roľníci.

C. J. žena, nar. 1938, i. z. dohodkyňa, z rodiny lehotičkej rodiny, žijúca na BDD, Kolínok
 A. H. žena, i. z. dohodkyňa, z rodiny vinohradníka, učiteľka ZŠ, Hrást' Čestlany
 V. H. muž, i. z. dohodca, PhD' fakult' v Chernobak n. p., Horná Čestlany
 I. H. muž, nar. 1918, i. z. dohodca, agronóm na BDD, Hrást' Čestlany
 M. P. muž, nar. 1968, súkromný podnikateľ, Sachil nad Francou
 Žena, nar. 1955, žena správa, Srnieňica

REFLECTION OF SOCIAL AND POLITICAL CHANGES AND ADAPTATION OF FARMERS TO TRANSFORMATION PROCESSES IN AGRICULTURE (Exemplified by Farmers and Winegrowers in the Trnava District)

Summary

The purpose of this contribution is to rethink what Adam Pruska denotes as "man's relation to work" and to map adaptation processes and recent changes in lives and in values held by farmers in the district since the middle of the 20th century up to the present. The data were obtained through a long-term study of the issues and from narrative accounts provided by elderly informants who have lived in the pre-socialist period, then in the period of establishing collective farms and experiencing the socialist large-scale agricultural production and also in the period after 1989 and so have capacity to judge the phenomena specific for each of them.

During the 20th century – the period we have focused on – farmers and winegrowers formed an overwhelming majority in the local community under study. Political and social changes in Slovakia in the 20th century brought profoundly different conditions for the existence of the agricultural sector. In the periods under examination value orientations have changed. Depending on the changes at the macro-social level their basic contents (property, soil, work in soil, knowledge, tradition, experience) have been partially modified or received different meanings in accordance with a particular time period (the first half of the 20th century, years 1945-1948, 1969-1989 and in the period after 1989).

Even now there are still individuals in this district who have returned to work on soil and now cultivate crops on their fields, in their orchards, vineyards and who raise higher numbers livestock. The area of their land allows comparison with that possessed by big landowners in the pre-socialist period. Their main motivational factors for such work are self-sufficiency, independence, ecological food production and healthy (less burning and not chemically treated) meat and meat products. More of them operate as solitary farmers.

Despite the losses of automobile industry and conversion of large areas of farmland into building plots, liquidation of vineyards and the end of many agricultural collective farms the micro-region standing in the focus of our attention has preserved a character of a region with highly developed agri- and viticulture.

Príspevok vznikol v rámci projektu APVV č. 0320-06 "Tradičná kultúra Slovenska ako zdroj kultúrnych aktivít v súčasnosti", ktorý riadi Ústav etnológie SAV v Bratislave.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied

Hlavná redakcia:
Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonní redaktori:
Hana Hrdličková, Tatjana Podolinská
Tatjana Buchková, Michala Premešová

Redakčný výbor: Mária Baltharová, Dalan Deák, Tatjana Droppová, Bernard Gurej, Martin Kancovský, Eva Kukuřičková, Jan Král (ČR), Peter Salner, Jitka Štábová (ČR), Miroslav Válek (ČR), Irena Zúžňaková

Redakčný výbor: Regina Brundin (Georg-August-University, Göttingen, Germany), Michal Buchkowski (Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland), Ulrich Rüchel (University of Ulm, United Kingdom), Vladimír Procházka (Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria), Dragana Radošević (Serbian Academy of Sciences and Arts, Serbia), Klaus Roth (Ludwig-Maximilians-University of Munich, Germany), Ingrid Števc (Scientific Research Centre SAVA, Slovenia), Davide Tassinari (University of Bergamo, Italy), Elena S. Usanova (Russian Academy of Sciences, Russia), Birna Wulf (Stockholm University, Sweden)

Adresa redakcie: Klimentova 19, 813 64 Bratislava
Región, 2 7951
Redakčné, objednávkové a predplatiteľské administratívne príjmy:
Slovenská akadémia vied, spol. s r.o., P.O. Box 71, Nám. slobody 6, 813 64 Bratislava
e-mail: sp@droppova.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences
Vol. 37, 2009, Number 3

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hrdličková, Tatjana Podolinská,
Michala Premešová, Tatjana Buchková

Address of editor: Klimentova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia
Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 71, Nám. slobody 6,
813 64 Bratislava, Slovakia and SLOVART-D.T.O. Ltd., Kopeckého 4,
P.O. Box 132, 813 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences
Année 37, 2009, No 3

Rédactrices: Gabriela Kiliánová, Hana Hrdličková, Tatjana Podolinská,
Michala Premešová, Tatjana Buchková

Adresse de la rédaction: Klimentova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOVACISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 37, 2009, No. 3

Herausgeber: Gabriela Kiliánová, Hana Hrdličková, Tatjana Podolinská,
Michala Premešová, Tatjana Buchková

Redaktion: Klimentova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

ISSN 1305-1003
ISN 2025/004

ISSN 48 8